

I. Ν. Χατζόπουλος: Διακήρυξη για την ανόρθωση της παιδείας

Εμείς οι επιστήμονες διαπιστώνουμε ότι για να αντιμετωπίσουμε σήμερα τις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής θα πρέπει οι άνθρωποι να αποκτήσουν παιδεία. Σήμερα στο χώρο της εκπαίδευσης συντηρείται μια κατάσταση αντίθετη προς το ρόλο της παιδείας και μπορεί να χαρακτηριστεί σαν αντιπαιδεία [14], όπως θα διευκρινισθεί πιο κάτω. Εκείνοι που συντηρούν την κατάσταση αυτή ανήκουν στο σύστημα της εξουσίας το οποίο παίρνει αποφάσεις από πάνω προς τα κάτω αγνοώντας την ουσία της δημοκρατίας όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται από κάτω προς τα πάνω [2]. Συνεπώς η δημοκρατία για να λειτουργήσει χρειάζεται ανθρώπους με παιδεία. Όμως η σημερινή παιδεία ασχολείται κυρίως με την εκπαίδευση προς ανάπτυξη δεξιοτήτων χωρίς να δίνει ιδιαίτερη σημασία στο αν οι δεξιότητες αυτές θα συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής. Αποφασίσαμε με την παρούσα διακήρυξη, η οποία διαμορφώνει τις προτάσεις της με επιστημονικό τρόπο (βλέπε παραρτήματα Α, Β και Γ) και αντλεί το υλικό της από τις διαχρονικές και ευρύτερα αποδεκτές αξίες του Ελληνισμού, να συμβάλλουμε στην ανόρθωση της παιδείας, ώστε να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων και να ανταποκριθεί στις μεγάλες προκλήσεις που υπάρχουν και συνεχώς αυξάνονται. Για το λόγο αυτό διακηρύσσουμε τα εξής:

Για να υπάρχει παιδεία σύμφωνα με τις βασικές αξίες του Ελληνισμού θα πρέπει αυτή να στηρίζεται σε τρεις πυλώνες [8]:

1. Να είναι η θεραπεία του πνεύματος
2. Να είναι σε αρμονία με τη Φύση
3. Να καλλιεργεί την αίσθηση του ωραίου

Ο πρώτος πυλώνας θεωρεί ότι όπως όταν το σώμα νοσεί χρειάζεται ιατρική περίθαλψη έτσι και όταν το πνεύμα νοσεί χρειάζεται παιδεία. Επίσης απαιτεί την πλήρη κατανόηση για το τι είναι πνεύμα, το οποίο είναι μια άυλη οντότητα και ταυτίζεται με τη νόηση του ανθρώπου. Για το λόγο αυτό αντί για πνεύμα θα χρησιμοποιούμε τον όρο νόηση. Ο Πλάτωνας στα βιβλία του Πολιτεία [16] και Φαίδρο [17] αναλύει την ανθρώπινη νόηση σε τρία συστατικά μέρη:

(α) Λογική, (β) Επιθυμία και (γ) Θυμός

Για να έχει ο άνθρωπος υγιές πνεύμα και συνεπώς παιδεία θα πρέπει να κάνει συνεχή προσπάθεια ώστε η Λογική να κυβερνά τη νόηση και να διαχειρίζεται ή/και να ισορροπεί την Επιθυμία και το Θυμό [16]. Την κατάσταση αυτή της νόησης την ονομάζουμε **εσωτερική ισορροπία** [8]. Για να ξεκαθαρίσει αυτό που εννοεί ο Πλάτωνας δίνει το εξής παράδειγμα [17]: Θεωρεί την επιθυμία ένα τυφλό άλογο και το θυμό ένα τρελό άλογο και τα δύο αυτά άλογα είναι ζευγμένα να έλκουν μια άμαξα, όπου ηνίοχος είναι η λογική. Αναλογίζεται κανείς πόσο εξάσκηση και επάρκεια χρειάζεται η λογική για να μπορέσει σαν ηνίοχος να βάλλει τα δύο αυτά άλογα στη σωστή πορεία, που είναι, όπως θα εξηγηθεί πιο κάτω, ο δρόμος της αρετής [1]. Στο Παράρτημα Α δίνεται σε σχηματική παράσταση το παράδειγμα του Πλάτωνα καθώς και η μαθηματική έκφραση για το χώρο της νόησης με ανάλυση

και υπολογισμό του ανθρώπινου λάθους με βάσει την ικανότητα του ηνίοχου να οδηγεί τα δύο αυτά άλογα στο σωστό δρόμο.

Να σημειωθεί ότι η επιθυμία και ο θυμός είναι απαραίτητα για την επιβίωση και για τη διαιώνιση του είδους. Επιθυμία υπάρχει για φαγητό, ύπνο, ξεκούραση, διασκέδαση, έρωτα, κλπ. Επίσης ο θυμός που ελέγχεται από τη λογική ισχυροποιεί τη λογική, αλλά και σε κατάσταση ξαφνικού κινδύνου που δεν υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω σκέψεις ο θυμός ενεργεί αυθόρμητα σώζοντας το άτομο από δύσκολες καταστάσεις. Υπόψη ότι σχεδόν όλα τα συναισθήματα χαρά, λύπη, φόβος, κλπ., εξαρτώνται από το αν ικανοποιείται ή πρόκειται να ικανοποιηθεί η επιθυμία ή/και ο θυμός ή όχι.

Γνωρίζουμε επίσης ότι η νόηση στα ζώα αποτελείται από την επιθυμία και το θυμό και από αυτά κυβερνώνται. Όμως τα ζώα δεν έχουν μεγάλη καταστροφική ισχύ σε σύγκριση με τον άνθρωπο διότι στερούνται λογικής που θα τα βοηθούσε να κάνουν βόμβες και πυραύλους για αυτοκαταστροφή.

Θεωρούμε **αντιπαιδεία** [14] όταν η επιθυμία ή/και ο θυμός κυβερνούν τη νόηση και χρησιμοποιούν τη λογική για να πραγματοποιήσουν τα τυφλά ή/και τρελά τους ενδιαφέροντα. Η εκτός ορίων αλόγιστη επιθυμία (τύφλα) και ο αλόγιστος θυμός (τρέλα) που υπάρχει σήμερα στους ανθρώπους οφείλεται στο γεγονός ότι το σύστημα της εκπαίδευσης καλλιεργεί την αντιπαιδεία. Αυτό πρέπει να αλλάξει και θα πρέπει να καλλιεργείται η λογική ώστε να ισορροπεί και να διαχειρίζεται την τύφλα και την τρέλα, που όπως ειπώθηκε είναι απαραίτητα στη νόηση εκεί που πρέπει. Η επιθυμία και ο θυμός είναι το θηρίο που έχει ο άνθρωπος μέσα του και πρέπει να προσπαθεί να το δαμάσει ώστε να βρίσκεται εντός ορίων. Υπόψη ότι περί αντιπαιδείας αναφέρεται και ο Νίτσε [14] χωρίς όμως να δίνει πλήρη ορισμό.

Ο δεύτερος πυλώνας που είναι η αρμονία με τη Φύση γίνεται κατανοητός αν εξετάσουμε τους νόμους και τους κανόνες που διέπουν την ομαλή λειτουργία των οντοτήτων στη Φύση λαμβάνοντας υπόψη ότι ο άνθρωπος είναι μια τέτοια οντότητα. Οι νόμοι στη Φύση είναι γνωστοί από τη φυσική και όποιος τους παραβεί υφίσταται άμεσα τις συνέπειες. Αν π.χ., κάποιος δεν αναγνωρίζει το νόμο της βαρύτητας και πέσει στο γκρεμό θα υποστεί άμεσα τις συνέπειες του νόμου αυτού. Οι κανόνες όμως έχουν όρια ανοχής και εξαιρέσεις, επίσης ο κυρίαρχος κανόνας στη Φύση που εμπεριέχει σχεδόν όλους τους κανόνες είναι αυτός της ισορροπίας. Συνεπώς η εσωτερική ισορροπία, όπως την ορίσαμε είναι σε αρμονία με τη Φύση. Τα όρια ανοχής και οι εξαιρέσεις για την ομαλή λειτουργία των οντοτήτων στη Φύση είναι απαραίτητα για να υπάρχει ποικιλότητα και εξέλιξη.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την ευρύτερη εφαρμογή του κανόνα της ισορροπίας και τα όρια ανοχής και τις εξαιρέσεις του, θα αναφερθούν μερικά παραδείγματα: Η περιστροφή της Γης γύρω από τον ήλιο βασίζεται στην ισορροπία δύο δυνάμεων, η μία οφείλεται στη βαρυτική έλξη και η άλλη στην άπωση λόγω της περιστροφής της Γης γύρω από τον ήλιο. Μια τροχιά της Γης ποτέ δεν είναι ακριβώς ίδια με τις προηγούμενες, αλλά διαφέρει από τη μέση τροχιά της κατά τα όρια ανοχής που απαιτεί ο κανόνας της ισορροπίας για αέναη κίνηση. Αν διαταραχθεί η ισορροπία αυτή, τότε η Γη κινδυνεύει να συγκρουσθεί με τον Ήλιο, να χαθεί στο διάστημα ή να βρεθεί σε μια ενδιάμεση κατάσταση. Αυτό σημαίνει ότι η διατάραξη του κανόνα της ισορροπίας εκτός ορίων ανοχής δημιουργεί δυσάρεστες καταστάσεις. Το ίδιο ισχύει με τα οξέα του στομάχου αν είναι εκτός ορίων δηλαδή πλεονάζοντα ή ελλιπή. Το ίδιο ισχύει με την αρτηριακή πίεση και

τους χτύπους της καρδιάς όπου όταν είναι εκτός ορίων δημιουργούν άρρωστες καταστάσεις. Εξαιρέση στους κτύπους της καρδιάς αποτελούν οι αθλητές που κατά την αγωνιστική διαδικασία υπερβαίνουν τα άνω όρια και κατά τη χαλάρωση τα κάτω όρια. Γενικά υπέρβαση των ορίων δικαιολογείται σε καταστάσεις αυτοάμυνας και αυτοσυντήρησης.

Ο κανόνας της ισορροπίας, όπως αναλύεται στο Παράρτημα Β περιγράφεται μαθηματικά με αντίστοιχες εξισώσεις. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι τα μαθηματικά καλλιεργούν τη λογική και αυξάνουν τις δυνατότητες της νόησης από περιορισμένες που είναι να γίνονται σχεδόν απεριόριστες. Απλά το σύστημα της εκπαίδευσης, που είναι κυρίως σύστημα αντιπαιδείας, δεν δίνει την προσήκουσα προσοχή στη διδακτική των μαθηματικών για την επίτευξη συγκεκριμένης απόδοσης στην εκμάθησή τους.

Με βάση τις αξίες του Ελληνισμού, τον κανόνα της ισορροπίας εκπροσωπεί η θεά Θέμις με καλυμμένα τα μάτια να μην βλέπει και να κρατά στο ένα χέρι μια ζυγαριά και στο άλλο ένα ξίφος. Συμβολικά, με τη ζυγαριά εντοπίζει τον ένοχο που είναι εκείνος/η που διαταράσσει την ισορροπία και με το ξίφος τον τιμωρεί.

Συνεπώς, ο κανόνας της ισορροπίας χαρακτηρίζει την εκπαίδευση που είναι σε αρμονία με τη φύση και παρέχει παιδεία.

Σχετικά με το δεύτερο πυλώνα στήριξης της παιδείας, ο Αριστοτέλης στο βιβλίο του Ηθικά Νικομάχεια [1], θεμελίωσε τον τρόπο που οι σκέψεις και οι πράξεις του ανθρώπου είναι ενάρετες. Κατά τον Αριστοτέλη για να είναι μια ανθρώπινη σκέψη ή πράξη ενάρετη θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια ώστε αυτή να μην είναι ελλιπής ή υπερβολή, αλλά να βρίσκεται σε ένα μεσοδιάστημα ανάμεσα στην έλλειψη και την υπερβολή το οποίο μεσοδιάστημα ονόμασε μεσότητα της αρετής και εμείς την προσπάθεια αυτή την ονομάζουμε **εξωτερική ισορροπία**. Ο Αριστοτέλης δίνει σαν παράδειγμα τη γενναιότητα η οποία για να είναι αρετή θα πρέπει να βρίσκεται στο μεσοδιάστημα ανάμεσα στην δειλία (έλλειψη) και την θρασύτητα (υπερβολή). Παρόμοια η οικονομία σαν αρετή βρίσκεται στο μεσοδιάστημα ανάμεσα στην τσιγγουνιά (έλλειψη) και τη σπατάλη (υπερβολή). Η μεσότητα της αρετής του Αριστοτέλη ουσιαστικά μοντελοποιεί το ανθρώπινο λάθος το οποίο όταν βρίσκεται κάτω από ένα κατώφλι θεωρείται παραδεκτά σωστό. Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε σκέψη και πράξη σωστό και λάθος συνυπάρχουν και σαν ποσότητες είναι μεταξύ τους αντιστρόφως ανάλογες, όταν δηλαδή η μία ποσότητα αυξάνει η άλλη μειώνεται και αντίστροφα. Η μεσότητα της αρετής του Αριστοτέλη που ονομάσαμε εξωτερική ισορροπία, γίνεται επίσης κατανοητή με το εξής παράδειγμα (για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Παράρτημα Β): Ας υποθέσουμε ότι ένα άτομο που δεν έχει φυσικούς περιορισμούς προχωρεί σε ένα ίσιο δρόμο και συναντά ένα εμπόδιο το οποίο για να το περάσει θα πρέπει να σηκώσει το πόδι. Αν το ύψος του ποδιού είναι χαμηλότερο από το εμπόδιο θα σκοντάψει και αυτό είναι η έλλειψη. Αν το ύψος του ποδιού είναι πολύ υψηλότερο από το εμπόδιο το άτομο θα ανατραπεί και αυτό είναι η υπερβολή. Υπάρχει ένα μεσοδιάστημα προσπαθειών με σαφή όρια όπου το άτομο περνά το εμπόδιο χωρίς ιδιαίτερο πρόβλημα και το μεσοδιάστημα αυτό αντιπροσωπεύει τη μεσότητα της αρετής του Αριστοτέλη.

Η εσωτερική και εξωτερική ισορροπία καθορίζουν τον **ενάρετο** που προσπαθεί να κυβερνά η λογική τη νόηση του ώστε να διαχειρίζεται και να ισορροπεί την επιθυμία και το θυμό και που επίσης προσπαθεί οι σκέψεις και οι πράξεις του να μην είναι ελλιπείς ούτε υπερβολές. Με άλλα λόγια και σύμφωνα με τον Αριστοτέλη

αρετή είναι η προσπάθεια να είναι κανείς ενάρετος, δηλαδή να αναγνωρίζει και να αξιολογεί τα λάθη του και να προσπαθεί να τα περιορίζει. Επίσης να φέρνει ενώπιον της δικαιοσύνης τους ενόχους που είναι εκείνοι που διαταράσσουν την εσωτερική και εξωτερική ισορροπία.

Σχετικά με τον τρίτο πυλώνα της παιδείας ο ενάρετος είναι εκείνος που επιδέχεται την καλλιέργεια της αίσθησης του ωραίου. Αυτό οδήγησε την Ελληνική τέχνη στο να είναι απλή, λιτή και όμορφη, όπως περιγράφει ο Ξενοφών την αρετή στο μύθο του Ηρακλή [15] για την συνάντηση που είχε με την αρετή και την κακία.

Για τους λόγους αυτούς η παρούσα διακήρυξη θα πρέπει να αποτελέσει τη βάση για την ανόρθωση της παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, σε όλα τα επιστημονικά πεδία και κυρίως στη λαϊκή βάση, ώστε αυτή να γίνει κτήμα κάθε πολίτη για να μπορέσει έτσι να στηρίξει τη δημοκρατία και την κίνηση από κάτω προς τα επάνω.

Περισσότερες λεπτομέρειες από την επιστημονική ανάλυση που έχει γίνει για να στηρίξει την παρούσα διακήρυξη σχετικά με τη βιβλιογραφία και τα παραρτήματα Α, Β και Γ δίνονται στο σύνδεσμο:

http://www2.env.aegean.gr/labs/Remote_sensing/publications/3-I-N-Chatzopoulos-Diakyriksi-Paideias-Anorthosi.pdf

Παρακαλούνται όσοι και όσες στηρίζουν την παρούσα διακήρυξη να το δηλώσουν μαζί με τα στοιχεία τους και την ιδιότητα τους στο e-mail: ihat@aegean.gr .